

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/biezaca-dzialalnosc-biu/121015,Dzien-Zaduszny-w-cieniu-Fortu-III.html>
2022-10-07, 17:04

Dzień Zaduszny - w cieniu Fortu III

Zbliża się 2 listopada, myśli wszystkich biegną ku tym, którzy odeszli, ale oczekują nas – jak to pięknie niegdyś określano – w zaświatach. Pierwszeństwo w naszych sercach i pamięci mają nasi bliscy, rodzina, znajomi. Następnie wspominamy osoby powszechnie znane i zasłużone, wybitnych przedstawicieli naszego Narodu, postacie z kart podręczników.

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa pragnie skierować tę pamięć zbiorową także w stronę osób nieznanych, zarówno tych, którzy ponieśli najwyższą ofiarę w służbie Ojczyzny, jak i tych, którzy stawiali życie na szali i przeżyli, wiodąc po okresie wojen uczciwą, cichą egzystencję. Nie mijajmy obojętnie grobów wojennych i grobów weteranów walk o wolną i niepodległą Rzeczpospolitą, rozsianych po cmentarzach całej Polski, a także poza granicami.

fot. Grób masowy na wschodnim krańcu prawego dziedzińca Fortu III w Pomiechówku.

Nie wszystkie ofiary wojen i zbrodni totalitarnych zaznały godnego pochówku. Ponurym dziedzictwem historii są szczątki ludzi wielu narodowości i wyznań, leżące nadal na pobojowiskach lub w dołach śmierci, do których wrzucili je brunatni lub czerwoni oprawcy. Jednym z podstawowych zadań BUWiM jest zapewnianie im grobów. Doskonale zdefiniował to zobowiązanie Zbigniew Herbert w wierszu „Cmentarz warszawski”

/.../

na rogu alei żywych
i nowego świata
pod stukającym dumnie obcasem
wzbiera jak kretowisko
cmentarz tych którzy proszą
o pagórek pulchnej ziemi
o nikły znak znad powierzchni

Taki właśnie pagórek ziemi, krzyż będący materialnym dowodem pamięci, możemy ofiarować ludziom pomordowanym przez Niemców w Forcie III Twierdzy Modlin w Pomiechówku. Trzeci już sezon trwają prace związane z wydobywaniem szczątków więźniów tej katowni. Wśród wielu prac ekshumacyjnych realizowanych w ostatnich latach przez BUWiM ta budzi szczególne emocje. Na terenie fortu leżą żołnierze polscy, którzy w 1939 za cenę własnego życia próbowali nie dopuścić do tego, co stało się tam później. Nie zdołali i niebawem obok ich mogił pojawiły się większe i głębsze doły wypełnione ciałami niewinnych ofiar.

fot. Szczątki 8 żołnierzy Wojska Polskiego poległych w obronie Fortu III we wrześniu 1939. Pogrzebani po zajęciu fortu przez Niemców w płytkim dole na środku prawego dziedzińca.

Dotychczas unikaliśmy pokazywania ekshumowanych szczątków pomordowanych ludzi. Nie ma tu powagi i dostojeństwa śmierci – jest groza i czysta biologia: ciało obrócone w proch i

zmineralizowany szkielet. Ale co jakiś czas takie *memento*, taki wstrząs jest potrzebny. To jest prawdziwe oblicze wojny, która dla nowych pokoleń powoli staje się tematem opowieści „dawno temu”. To prawdziwe oblicze zbrodni okupanta: ciała poległych obrońców Ojczyzny wrzucone bezładnie do dołu przez zwycięskiego najeźdźcę; ofiary egzekucji pogrzebane w dołach razem z zastrzelonymi psami; masowy grób więźniów pomiechowskiego obozu, na wierzchu którego znajdujemy szczątki niemowląt i butelkę po alkoholu opróżnioną przez morderców. W Forcie III stajemy ponownie w obliczu niemieckiego bestialstwa, świadectw wdrażanej doktryny eksterminacji Narodu Polskiego. Ofiary tych zbrodni w Pomiechówku - i niestety jeszcze w wielu innych miejscach - oczekujące przeszło 75 lat na godny pochówek, w sposób szczególny należy objąć w Dzień Zaduszny pamięcią i modlitwą. Czując cierpienie, bezradność i rozpacz mordowanych dostrzegamy głęboki sens średniowiecznych jeszcze modlitw o dobrą śmierć.